

Bartosz Trojanowski

TRUDNOŚCI INTERPRETACYJNE KANONU 868 § 2
KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU.
KWESTIE PRAWNE I TEOLOGICZNE

Wśród wielu norm, które nasuwają trudności interpretacyjne jest kan. 868 § 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.¹, w którym ustawodawca stanowi o godziwości chrztu dziecka rodziców katolickich, a także niekatolickich nawet wbrew ich woli. Dyskusje na ten temat są spowodowane kwestiami natury teologicznej oraz różnorodności obowiązujących w przeszłości norm dotyczących podobnej sytuacji. Dlatego warto rozważyć wszystkie przesłanki teologiczne oraz kanoniczne, aby móc zrozumieć obowiązującą normę prawną. W poszukiwaniu argumentów należy sięgnąć do opracowań kanonistów, którzy wyrazili swoje zastrzeżenia co do tej normy. Po przeanalizowaniu wszystkich aspektów można podjąć próbę przedstawienia rozwiązania interpretacyjnego, które jest zgodne z nauczaniem Kościoła katolickiego, a które będzie próbą rozwiązania większości trudnych kwestii związanych z analizowaną normą kanoniczną.

1. ZARYS REDAKCJI KAN. 868 § 2
KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU

Zgodnie z kan. 750 § 1 Kodeksu Pio-benedyktyńskiego² „dziecko niewierzących jest chrzczone godziwie, nawet wbrew woli rodziców, kiedy znajduje się

KS. DR BARTOSZ TROJANOWSKI – Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu; adres do korespondencji: pl. Katedralny 14, 50-329 Wrocław; e-mail: b.trojanowski@hadak.pl

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

² *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593 [dalej cyt.: KPK/17]. Szerzej nt. historii

w niebezpieczeństwie śmierci, tak że roztropnie przewiduje się, że umrze przed osiągnięciem używania rozumu” [tł. – B.T.]³. W kanonie tym można dostrzec – w porównaniu do obowiązującej normy – widoczne różnice. Ustawodawca w KPK/17 stanowi o rodzicach niewierzących (*infideles*), czyli można także brać pod uwagę wyznawców innych religii oraz agnostyków i ateistów. Druga różnica polega na tym, iż w poprzednim kodeksowym porządku prawnym postawiony był warunek, tj. roztropna ocena, że dziecko umrze przed osiągnięciem używania rozumu oraz że nie będzie mogło samo poprosić o chrzest. Natomiast istotnym elementem wspólnym normy prawnej zawartej w kan. 868 § 2 KPK/83 oraz kan. 750 § 1 KPK/17 jest fakt, że dziecko jest chrzczone godziwie nawet wbrew woli rodziców.

Nie można jednak poprzestać na porównaniu korespondujących ze sobą kanonów. Należy prześledzić uważnie *iter* formowania się nowej normy kanonicznej. W pierwszej wersji propozycja Komisji przygotowującej, która zajmowała się tą materią, była zupełnie odwrotna do dzisiejszej regulacji: „Także dzieci, które znajdują się w niebezpieczeństwie śmierci i przewiduje się, że umrą, nie są chrzczone godziwie, jeśli oboje rodziców lub kto ich zastępuje są wyraźnie przeciwni” [tł. – B.T.]⁴. W *Schemacie* z 1975 r. znajduje się propozycja następującej treści: „Dziecko, zarówno rodziców katolików, jak również niekatolików, które znajduje się w niebezpieczeństwie śmierci, tak że roztropnie przewiduje się, że umrze przed osiągnięciem używania rozumu, jest chrzczone godziwie, pod warunkiem, że nie sprzeciwiają się wyraźnie oboje z rodziców lub kto ich zastępuje”⁵. Już w tym projekcie widoczna jest zmiana akcentów. Jest w nim mowa o godziwym akcie, jeśli nie ma wyraźnego sprzeciwu rodziców. W kolejnym opracowaniu tej normy, przygotowanym na zebraniu w 1978 r., została dodana klauzula: „i nie ma niebezpieczeństwa nienawiści przeciw religii”⁶. Po dyskusji nad tym zagadnieniem nastąpiła zmiana treści normy w kwestiach bardzo znaczących: „Dziecko (...) jest chrzczone godziwie, nawet wbrew woli rodziców, jeśli nie ma niebezpieczeństwa nienawiści przeciw religii”⁷. Taki projekt przeszedł do *Schematu* z 1980 r. (kan. 822

rozwoju tej normy prawnej, w szczególności stanowiska Benedykta XIV w liście *Postremo mense* oraz wypowiedzi różnych Kongregacji, zob. Zubert 1996, 44-53.

³ „Infans infidelium, etiam invitis parentibus, licite baptizatur, cum in eo versatur vitae discrimine, ut prudenter praevideatur moriturus, antequam usum rationis attingat”.

⁴ „Infants qui in discrimine vitae versantur et morituri praevidentur, licite non baptizantur, si ambo parentes aut qui eorum locum tenent sint expresse contrarii”, Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Acta Commissionis*, „Communicationes” 3 (1971), s. 200.

⁵ Tamże, *Acta Commissionis*, „Communicationes” 13 (1981), s. 223.

⁶ Tamże, s. 224.

⁷ Tamże.

§ 2). W tej fazie dyskusji podniesiono jednak opinię, że ostatnia klauzula jest zbędna, ponieważ możliwa reakcja przeciwko religii stanowi mniejsze zło w stosunku do zapewnionego dziecku zbawienia. W wyniku tej obserwacji usunięto ostatni wymóg⁸ i tekst przeszedł do KPK/83 w obowiązującej formie [Rivella 1996, 70].

Tak dynamiczna i zróżnicowana praca nad treścią normy prawnej dotyczącej godziwości ochrzczenia dzieci w niebezpieczeństwie śmierci wbrew woli ich rodziców pokazuje, że sami eksperci mieli wiele wątpliwości co do brzmienia tej normy. Fakt, iż tak naprawdę zmieniała ona całkowicie swoje brzmienie (po raz pierwszy na początku prac w stosunku do KPK/17, a później w ostatecznym brzmieniu w stosunku do pierwszej wersji) świadczy o tym, że grupy specjalistów rewidowały zdanie na temat podstawowych zasad, którymi powinni kierować się przy tworzeniu analizowanej normy prawnej.

2. KWESTIE DOKTRYNALNE

W celu zrozumienia problematyki kształtowania się normy prawnej zawartej w kan. 868 § 2 KPK/83, należy pogłębić kwestie teologiczne, których ona dotyczy.

W pierwszej kolejności należy pochylić się nad zagadnieniem konieczności chrztu św. w ekonomii zbawienia. Ta doktryna jest zakorzeniona w nauczaniu soborów powszechnych, w szczególności Soboru we Florencji oraz Trydencie. W *Bulli unii z Koptami* stwierdzono: „W stosunku do dzieci, które są narażone na niebezpieczeństwo śmierci, co często się zdarza, Kościół nakazuje, aby najszybciej, jak tylko jest to możliwe udzielać im chrztu świętego – ponieważ bez chrztu nie ma zbawienia. Podczas chrztu zostają wybawione z rąk szatana i poprzez łaskę stają się dziećmi Bożymi. Kościół zaleca, aby nie opóźniać chrztu do czterdziestu czy osiemdziesięciu dni, lub dłuższego okresu czasu, gdyby było to zwyczajem w jakimś kraju. Jeśli narodzone dziecko jest narażone na śmierć, należy je ochrzcić natychmiast”⁹. W tym dokumencie jest wyraźny nakaz udziela-

⁸ Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Codex Iuris Canonici. Schema novissimum post consultationem S.R.E. Cardinalium, Episcoporum Conferentiarum, Dicasteriorum Curiae Romanae, Universitatum Facultatiumque ecclesiarum necnon Superiorum Institutorum vitae consecratae recognitum, iuxta placita Patrum Commissionis deinde emendatum atque Summo Pontifici praesentatum* (25.03.1982), Typis Polyglottis Vaticanis, E Civitate Vaticana 1982, kan. 868 § 2.

⁹ Concilium Florentinum, *Bulla unii z Koptami*, w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst łaciński, grecki, arabski, ormiański, polski. T. III (1414-1445)*. Bazylea, Ferrara, Florencja, Rzym, układ i oprac. A. Baron, H. Pietras, Wydawnictwo WAM. Księża Jezuitów, Kraków 2004, s. 570-619, nr 14.

nia chrztu św. bez żadnej zwłoki dzieciom w niebezpieczeństwie śmierci, jednak nie jest wspomniane, czy obowiązuje również w przypadku dzieci, których rodzice się temu wyraźnie sprzeciwiają oraz czy dotyczy to wszystkich dzieci, czy tylko tych, których rodzice są chrześcijanami, a nawet katolikami.

Zasada udzielania chrztu św. dzieciom jest również przypomniana w dokumentach Soboru Trydenckiego: „Gdyby ktoś mówił, że małe dzieci, ponieważ nie wzbudzają aktu wiary, po przyjęciu chrztu nie należy zaliczać do wiernych, i dlatego gdy dorosną, należy je powtórnie ochrzcić, albo że lepiej zaniechać ich chrztu, niż chrzcić je bez własnego aktu wiary w samej wierze Kościoła – niech będzie wyklęty (*anathema sit*)¹⁰. Jest to przesłanka teologiczna, która potwierdza, że nie należy odkładać sakramentu chrztu św. Jednak i tutaj nie jest przytoczona sytuacja, w której rodzice sprzeciwiliby się przyjęciu tego sakramentu przez swoje potomstwo nawet w niebezpieczeństwie śmierci. Ojcowie Soboru stanowią o przyjęciu chrztu „bez własnego aktu wiary w samej wierze Kościoła”, ale to nie zakłada braku woli rodziców, ponieważ również wyznają wiarę Kościoła w imieniu dziecka. Można zatem stwierdzić, że ta przesłanka teologiczna obowiązuje jako ogólna zasada i nie uwzględnia różnych okoliczności, które mogłyby dopuścić jakieś obostrzenia, a także wyjątki [Cappello 1962, 142-46]. W przypadku Soboru Trydenckiego wprowadzenie formuły *anathema sit* nie oznacza, iż Ojcowie soborowi proklamują prawdę dogmatyczną [Sesboüé i Theobald 2003, 135-38]. W nauczaniu Kościoła pojawia się prawda o konieczności przyjęcia chrztu św. jako pewnej drogi do zbawienia [Arza Artega i Garin Urionabarrenechea 1999, 641-44].

Św. Tomasz z Akwinu nauczając o konieczności sakramentu chrztu stwierdza, że chrzest krwi oraz chrzest pragnienia są podobne do chrztu z wody ze względu na swój skutek, ale nie są sakramentami¹¹. Jednak fakt ten nie przekreśla ich jedności ze względu na ten sam skutek, czyli otwarcie drogi do Królestwa Bożego. Akwinata dodaje, że chrzest pragnienia – podobnie jak chrzest krwi – osiąga swój skutek, jeśli nie było możliwe przyjęcie chrztu z wody, ze względu na brak czasu lub brak nadzwyczajnego ministra tego sakramentu, jednak w zwykłych warunkach nigdy nie zastępuje sakramentu chrztu [S. Th. q. 66, a. 2]. W przypadku

¹⁰ Concilium Tridentinum, *I/C. Kanony o sakramencie chrztu*, w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst łaciński i polski. T. IV (1511-1870). Lateran V, Trydent, Watykan I*, układ i oprac. A. Baron, H. Pietras, Wydawnictwo WAM. Księża Jezuiti, Kraków 2005, s. 361-63, kan. 13.

¹¹ Św. Tomasz z Akwinu, *Suma teologiczna. T. 27. Sakramenty w ogóle. Chrzest i bierzmowanie*. Przełożył, objaśnieniami i skorowidzem zaopatrzył o. Pius Belch O.P., Katolicki Ośrodek Wydawniczy „Veritas”, Londyn 1984 [dalej cyt.: S. Th.], q. 66, a. 2.

jednak rodziców niewierzących św. Tomasz był odmiennego zdania. Traktując o dzieciach Żydów lub innych niewierzących pisał, iż nie należy chrzczyć dzieci wbrew woli ich rodziców, gdyż to sprzeciwiałoby się „naturalnej sprawiedliwości” [S. Th. q. 68, a. 10]. Dzieci takie nie mają gwarancji, że gdyby wyszły z niebezpieczeństwa śmierci, byłyby wychowywane w duchu katolickim. Św. Tomasz przywołuje jeszcze jedno ważne stwierdzenie: „Człowiek kieruje się ku Bogu swoim rozumem, którym może poznać Boga. Stąd też dziecko, nim dojdzie do używania rozumu, naturalnym porządkiem kierowane jest ku Bogu rozumem rodziców, których opiece z natury podlega. Według też ich postanowienia mają być załatwiane jego religijne sprawy” [S. Th. q. 68, a. 10]. Wydaje się, że taki sposób postępowania nie powinien być zastosowany do rodziców katolickich czy chrześcijańskich, którzy nie wyrażają zgody na udzielenie chrztu św. dziecka. Jako argument należałoby przytoczyć ich odpowiedzialność w stosunku do swoich dzieci, która przejawia się w obowiązku wychowania w wierze swojego potomstwa. Przyjęta przez nich wiara i sakramenty (chrzest, bierzmowanie i małżeństwo) zobowiązują ich w sposób nadprzyrodzony do katolickiego (chrześcijańskiego) wychowania potomstwa, którym ich Bóg obdarzył.

Z drugiej strony nie należy zapominać o fakcie, który był jednym ze znaczących nurtów w pracach Soboru Watykańskiego II, tj. kwestii wolności religijnej. Deklaracja o wolności religijnej *Dignitatis humanae*¹² zawiera fundamentalne argumenty do pogłębienia nauczania Kościoła katolickiego na temat wolności religijnej. Ojcowie soborowi podkreślają: „osoba ludzka ma prawo do wolności religijnej. Tego zaś rodzaju wolność polega na tym, że wszyscy ludzie powinni być wolni od przymusu ze strony czy to poszczególnych ludzi, czy to zbiorowisk społecznych i jakiegokolwiek władzy ludzkiej, tak aby w sprawach religijnych nikogo nie przymuszano do działania wbrew jego sumieniu ani nie przeszkadzano mu w działaniu według swego sumienia prywatnym i publicznym, indywidualnym lub w łączności z innymi, byle w godziwym zakresie” (DH 2). Sobór Watykański II deklaruje prawo do wolności religijnej osoby ludzkiej, ale jej nie nadaje. Ojcowie soborowi wyjaśniają, na czym polega taka wolność, podkreślając jej aspekt zarówno indywidualny, jak i zbiorowy, a także pokazując dwa sposoby rozumienia wolności religijnej: negatywny – aby „nikogo nie przymuszano do

¹² Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Declaratio de libertate religiosa de iure personae et communitatum ad libertatem sociale et civilem in re religiosa *Dignitatis humanae* (7.12.1965), AAS 58 (1966), s. 929-46; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, tekst polski, nowe tłumaczenie, Pallottinum, Poznań 2002, s. 410-21 [dalej cyt.: DH].

działania wbrew jego sumienia” oraz pozytywny – aby nikomu „nie przeszkadzano w działaniu według swego sumienia”. Każda osoba ma prawo do wolności religijnej, gdyż nikt z ludzi takiego prawa nie ustanawia i go nie nadaje. Prawo to jest nierozzerwalnie związane z godnością osoby ludzkiej. Wolność religijna pochodzi z prawa naturalnego: „Prawo do wolności religijnej jest rzeczywiście zakorzenione w samej godności osoby ludzkiej, którą to godność poznajemy przez objawione słowo Boże i samym rozumem” (tamże).

Potwierdzenie, że wolność religijna ma swoje źródło w prawie naturalnym, będzie miało duże znaczenie w dalszych rozważaniach. Zasadą Soboru Watykańskiego II jest przede wszystkim fakt, że Kościół upomina się nie tylko o wolność dla siebie, ale także dla wszystkich wspólnot i ludzi: „Jednocześnie zaś chrześcijanom, tak samo jak wszystkim innym ludziom, przysługuje prawo cywilne do tego, by nie doznawali przeszkód w prowadzeniu swojego życia według sumienia. Istnieje więc zgodność między wolnością Kościoła i ową wolnością religijną, która wszystkim ludziom i wspólnotom musi być przyznana jako prawo oraz usankcjonowana w ustroju prawnym” (DH 13). Rozpoznanie wolności religijnej wszystkich ludzi i wspólnot jest kolejnym elementem potwierdzającym, że ten aspekt jest składową godności ludzkiej, a zatem pochodzi z prawa naturalnego.

Ponadto, „każdej rodzinie, jako społeczności cieszącej się własnym i pierwotnym prawem, przysługuje uprawnienie do swobodnego organizowania życia religijnego w ognisku domowym pod kierunkiem rodziców. Rodzicom zaś przysługuje prawo do tego, aby według własnych swych poglądów religijnych rozstrzygali, jaki rodzaj nauczania religijnego ma być udzielany ich dzieciom” (DH 5). Ojcowie soborowi podkreślają szczególne prawo rodziców do wychowywania religijnego swoich dzieci. To właśnie oni powinni decydować „według własnych poglądów religijnych” o kwestiach religijnych swoich dzieci, ponieważ mają nad nimi władzę rodzicielską. „Jednym z zasadniczych punktów nauki katolickiej, zawartym w słowie Bożym i nieustannie głoszonym przez Ojców, jest zdanie, że człowiek powinien dobrowolnie odpowiedzieć Bogu wiarą; nikogo więc wbrew jego woli nie wolno do przyjęcia wiary przymuszać. Z własnej swej bowiem natury akt wiary ma charakter dobrowolny, gdyż człowiek, odkupiony przez Chrystusa Zbawiciela i powołany przez Jezusa Chrystusa do przybranego synostwa, może siebie oddać objawiającemu się Bogu tylko wtedy, jeśli pociągany przez Ojca okazuje Bogu rozumne i wolne posłuszeństwo wiary. Z całą więc istotą wiary jest jak najpełniej zgodne, aby w sprawach religijnych wykluczony był jakiegokolwiek rodzaj przymusu ze strony ludzi” (DH 10). Ojcowie Soboru podkreślają, że naruszeniem wolności religijnej jest przymus ze strony ludzi do przyjęcia jakiegokol-

wiek wiary. Nie wolno wbrew woli osoby zainteresowanej przymuszać do jej przyjęcia. Wyraźne nawiązanie do Osoby Jezusa Chrystusa potwierdza, że dotyczy to również wiary chrześcijańskiej.

Zagadnienie konieczności przyjęcia chrztu św., jak i wolności religijnej wpływają na podejście do zagadnienia, o którym traktuje ustawodawca w kan. 868 § 2.

3. PRÓBA UWZGLĘDNIENIA *DIGNITATIS HUMANAЕ* W KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU

Po przedstawieniu dwóch kluczowych kwestii teologicznych, które w kan. 868 § 2 odgrywają znaczącą rolę, można zrozumieć, skąd pojawiają się niepewność wśród ekspertów i zdecydowane zmiany w ustanawianiu normy prawnej dotyczącej chrztu św. dzieci w niebezpieczeństwie śmierci nawet wbrew woli rodziców.

W pierwszym etapie prac nad analizowaną kwestią zostało uwzględnione nauczanie Soboru Watykańskiego II, w szczególności *Dignitatis humanae*, dlatego zaproponowano inną treść dotychczasowej regulacji zawartej w kan. 750 § 1 KPK/17 [Daly 1986, 413]. W pierwszym brzmieniu nowej normy stwierdzono, że dzieci, nawet te znajdujące się w przewidywanym niebezpieczeństwie śmierci, nie są chrzczone godziwie, jeśli sprzeciwiają się temu oboje z rodziców lub ci którzy ich zastępują zgodnie z prawem. Uzasadniając propozycję tak znaczącej zmiany stwierdzono, że akt wiary ze swej natury musi być dobrowolny i wymaga, aby człowiek go składający robił to w rozumnym i wolnym posłuszeństwie wiary. W relacji umieszczone jest odwołanie do *Dignitatis humanae* (nr 10)¹³. W celu weryfikacji wspomnianych warunków, takiego aktu wiary powinien dokonać sam kandydat do chrztu św., jeśli jest osobą dorosłą lub jego rodzice, jeśli kandydat nie jest do tego zdolny z powodu braku używania rozumu ze względu na wiek lub chorobę. Rodzicom przysługuje, na mocy prawa naturalnego prawo reprezentowania dziecka i wypełniania jego uprawnień i obowiązków [Zubert 1996, 54]. Jednak w następnych etapach prac nad KPK/83 zostały zmienione główne założenia i całkowicie zniknęła kwestia wolności religijnej. Jednak nauczanie soborowe z *Dignitatis humanae* znalazło swoje odzwierciedlenie w kan. 748 § 2, zgodnie z którym: „Ludzie nie mogą być przez nikogo zmuszani do przyjęcia wiary katolickiej wbrew własnemu sumieniu”. W związku z tym należy uwzględnić w interpretacji kan. 868 § 2 również te dwa aspekty doktryny katolickiej.

¹³ Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Acta Commissionis*, „Communicationes” 7 (1975), s. 30.

4. WERYFIKACJA SPOSOBÓW INTERPRETACJI NA PODSTAWIE KOMENTARZY

Zgodnie z jednym z poglądów panującym w literaturze kanonistycznej, nad prawami rodziców przeważa wieczne zbawienie dziecka, dlatego dziecko jest ochrzczone godziwie nawet wbrew woli rodziców niekatolickich [Chiappetta 2011, 113]. Władza rodzicielska jest w tym przypadku podrzędnym prawem w stosunku do gwarancji zbawienia. Inni twierdzą, że analizowany przepis wydaje się być w sprzeczności z rolą pierwszorzędną i niezastąpioną rodziców wychowania dzieci, wskazując przy tym na kan. 226 § 2, 774 § 2 i 1136. Ustawodawca w KPK/17 traktował o niewierzących, zaś w KPK/83 tylko o dzieciach katolików i innych ochrzczonych niekatolickich. Ustawodawca powszechny stwierdza godziwość takiego chrztu św., lecz nie stanowi ona jakiegoś nakazu czy obowiązku. Celem takiego postępowania jest zagwarantowanie dziecku „dostępu do zbawienia” [Redazione di Quaderni di Diritto Ecclesiale 2009, 737-38]. Sam fakt podkreślenia niektórych kwestii kontrowersyjnych jest godny uznania, jednak brak pogłębienia kwestii teologicznych i próby podania jakiegokolwiek interpretacji pozostawia czytelnika wobec nierozstrzygniętej polemiki. Niektórzy kanoniści twierdzą, że władza rodzicielska (*patria potestas*) jest zniesiona przez śmierć, a nie przez chrzest. W niebezpieczeństwie śmierci wieczne zbawienie przeważa nad prawami rodziców. Fakt udzielenia chrztu jest całkowicie dobry, ponieważ jest niezbędny do zbawienia. Dlatego dziecko w niebezpieczeństwie śmierci może być ochrzczone nawet wbrew woli rodziców [Blanco 2004, 469-70]. Chrzest w przypadku niebezpieczeństwa śmierci, nawet wbrew woli rodziców, jest godziwy. Norma nie zobowiązuje do udzielania chrztu wbrew woli rodziców [Hart 2000, 1057]. W analizowanym kanonie znajdują się z jednej strony prawo rodziców do wychowania religijnego dzieci, a z drugiej – konieczność chrztu do zbawienia. Nie jest jasne, dlaczego konieczność chrztu św. przeważa nad prawem rodziców. Dziecko, gdyby przeżyło, niekoniecznie byłoby wychowane w wierze katolickiej zważywszy na sprzeciw wobec udzielenia sakramentu, a także pozbawienie rodziców podstawowego prawa rodzicielskiego [Althaus 2016, 868-69].

5. INNE KWESTIE PROBLEMATYCZNE

Przepis kan. 868 § 2 przysparza więcej problemów, jeśli chodzi o interpretację zawartą w nim normy prawnej, niż sygnalizują to przedstawiciele doktryny. Na-

leży zatem ukazać pozostałe kontrowersje, które rodzą się z lektury analizowanej normy kanonicznej.

Wśród wielu kwestii, które powodują, że powstają różnego rodzaju wątpliwości, jest również ta, czy można traktować chrzest św. (oraz inne sakramenty) jako akty prawne? Ustawodawca nie podaje definicji aktu prawnego, ale w wielu opracowaniach można spotkać się z określeniem, że akt prawny to taki akt, który jest wykonany przez osobę fizyczną lub prawną i wywołuje skutki prawne [De Paolis i D'Auria 2014, 358]. „Przez chrzest człowiek zostaje wcielony do Kościoła Chrystusowego i staje się w nim osobą, z obowiązkami i prawami” (kan. 96). Chrzest św. powoduje zatem także konsekwencje prawne. Ustawodawca w kan. 125 § 1 stwierdza: „akt dokonany na skutek zewnętrznego przymusu wywartego na osobę, któremu nie mogła się ona w żaden sposób oprzeć, należy uważać za niedokonany”. Powstałaby zatem wątpliwość, czy taki chrzest nie należy uznać za nieważny, a nawet więcej – za akt niedokonany? Ustawodawca w kan. 10 wprowadza zasadę, że nieważność musi być wyraźnie stwierdzona w ustawie, a w kan. 125 § 1 stanowi, że akt niedokonany należy uznać. Tylko najwyższej władzy kościelnej przysługuje kompetencja zatwierdzania lub określania tego, co jest wymagane do ważności sakramentów (kan. 841). Dlatego należy stwierdzić, że w przypadku chrztu św. nie jest możliwe porównywanie tego sakramentu we wszystkich aspektach do aktu prawnego, o którym mowa w Księdze I KPK/83, ponieważ akt prawny postawiony pod przymusem jest uznawany za niedokonany. Jeśli chodzi o dziecko, to w jego imieniu wypowiadają się rodzice. A jeśli oni się sprzeciwiają, to czy można byłoby stwierdzić, że sam akt jest niedokonany? Ustawodawca w kan. 98 § 2 zawarł klauzulę, że małoletni jest wyjęty spod władzy rodziców w tych sprawach, które z mocy prawa Bożego lub kanonicznego przewidują inny porządek prawny. W ten sposób można stwierdzić, że kan. 868 § 2 jest realizacją takiego porządku. Punktem słabym takiej interpretacji jest brak tej wzmianki w samej normie, dlatego bezpieczne jest stanowisko, zgodnie z którym chrzest jest ważny, ponieważ udzielany jest w wierze Kościoła, a sakramenty tylko w pewnym stopniu mogą być przyrównywane do aktów prawnych.

Inną poważną kwestią, która przysparza istotne trudności interpretacyjne jest zagadnienie obowiązywalności analizowanej normy prawnej. Po pierwsze, nie mogłaby obowiązywać ustawa, która sprzeciwia się prawu Bożemu pozytywnemu lub prawu naturalnemu. W tym momencie jednak nie można obronić tego argumentu, ponieważ konieczność chrztu św. do zbawienia jest również z ustanowienia Bożego. Dyskusję na ten temat należy odłożyć do momentu przeanalizowania innych kwestii. Istotny jest jednak inny argument, który należy rozważyć.

W kan. 3 ustawodawca stanowi: „Kanony Kodeksu nie odwołują ani też nie zmieniają umów zawartych przez Stolicę Apostolską z krajami lub innymi społecznościami politycznymi. Zachowują one przeto swoją dotychczasową moc, chociażby nawet były przeciwne przepisom tego Kodeksu”. Należy zatem przywołać kilka dokumentów międzynarodowych, które wypowiedają się na temat wolności religijnej.

Prawo do wolności religijnej proklamowane zostało m.in. w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka¹⁴ (art. 18), Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności¹⁵ (art. 9), Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych¹⁶ (art. 18 i 27). Dokumentów tych nie podpisała i nie ratyfikowała Stolica Apostolska, chociaż papież Jan XXIII w encyklice *Pacem in terris* napisał, że pomimo tego, iż Deklaracja z 1948 r. wzbudza „pewne słuszne zastrzeżenia” jest swoistego rodzaju postępek „w kierunku ustalenia prawnego i politycznego ustroju wszystkich istniejących na ziemi narodów”¹⁷. Jan XXIII jako słuszne w deklaracji podkreślił uznanie godności ludzkiej u wszystkich bez wyjątku i potwierdzenie prawa każdego człowieka do swobodnego poszukiwania prawdy oraz związanych z tym innych praw (PT 144).

Zgodnie z art. 14 Konwencji o prawach dziecka¹⁸ została potwierdzona wolność religijna sumienia dzieci, a w jej wykonywaniu należy respektować prawa i obowiązki rodziców. Dokument został podpisany i ratyfikowany przez Stolicę Apostolską. Należałoby uważać, że choć taka sytuacja jest nietypowa w myśl kan. 3, lecz zgodnie z doktryną, prawo międzynarodowe, nawet jeśli wejdzie w życie po promulgacji KPK/83, uzyskuje moc wiążącą, a przez to tracą swoją moc przepisy przeciwnie KPK/83 [Esposito 2006, 448-49]. Tak byłoby w przypadku kan. 868 § 2.

¹⁴ *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka* (10.12.1948), w: *Wybór dokumentów prawa międzynarodowego dotyczących praw człowieka*, red. M. Zubik, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2008, t. 2, s. 11-16.

¹⁵ *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2* (4.11.1950), Dz. U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284.

¹⁶ *Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r.* (19.12.1966), Dz. U. z 1977 r., Nr 38, poz. 167.

¹⁷ Ioannes PP. XXIII, *Litterae encyclicae de pace omnium gentium in veritate, iustitia, caritate, libertate constituenda Pacem in terris* (11.04.1963), AAS 55 (1963), s. 257-304; tekst polski w: *Encykliki społeczne Kościoła katolickiego*, red. J. Lipnik, Oficyna Wydawnicza Atut, Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, Świdnica 2005, s. 193-246 [dalej cyt.: PT], nr 144.

¹⁸ *Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r.* (20.11.1989), Dz. U. z 1991 r., Nr 120, poz. 526 z późn. zm.

Powstaje jednak pytanie, czy rzeczywiście dokument spełnia wszystkie wymogi, aby można uznać, że uchyla obowiązywanie normy kodeksowej? Wydaje się, że nie, gdyż takie podejście do sprawy wprowadzałoby wiele wątpliwości co do obowiązywania norm. W takiej sytuacji musiałaby zainterweniować Papieska Rada Tekstów Prawnych, choć nie wydaje się to możliwe ze względu na brak sprzeczności w przepisach o ochronie wolności religijnej i praw rodziców do wychowania religijnego dzieci a prawem do zbawienia.

Inny problem stanowi kwestia interpretacji niebezpieczeństwa śmierci jako racji ostatecznej. W wielu przypadkach ustawodawca kościelny uważa ją za podstawę najpoważniejszą do złagodzenia obowiązującego prawa. Czy zatem niebezpieczeństwo śmierci może być tutaj uznane za przyczynę zawieszenia naturalnego prawa rodziców, którzy ciesząc się wolnością religijną, powinni sami stanowić o swoich dzieciach, także ich wychowaniu religijnym? Przecież pozostają w prawie sytuacje, w których niebezpieczeństwo śmierci nie powoduje złagodzenia czy zawieszenia obowiązywania jakiegoś prawa, np. nie można dyspensować od przeszkód małżeńskich z prawa naturalnego i pozytywnego prawa Bożego lub też przeszkody wpływającej z przyjętych święceń (kan. 1079 § 1) [Zubert 1996, 43].

6. PRÓBA INTERPRETACJI NORMY KODEKSOWEJ Z UWZGLĘDNIENIEM KWESTII PROBLEMATYCZNYCH

Po przedstawieniu najważniejszych aspektów problematycznych należy przejść do próby podania interpretacji tego przepisu kanonicznego, który mógłby być przyjęty jako uwzględniający różne stanowiska i stanowi wyjaśnienie niektórych kwestii spornych.

W pierwszej kolejności należy zauważyć, że kan. 868 § 2 dotyczy dziecka, a zatem zgodnie z kan. 97 § 2 i 852 § 1 należy podkreślić, że jest tutaj mowa o osobach, które nie ukończyły jeszcze 7 roku życia oraz tym, „kto nie jest świadomy swojego działania” (kan. 852 § 2), ponieważ „na stałe nie posiada używania rozumu, uznany jest za nieodpowiedzialnego i przyrównany dzieciom” (kan. 99). W przypadku chrztu św. wszyscy małoletni, którzy ukończyli już 7 rok życia są uważani za dorosłych. Niektórzy dopuszczają możliwość przesunięcia tej granicy w przypadku udowodnienia wcześniejszego lub późniejszego osiągnięcia używania rozumu [Jakubiak 2013, 98-99]. Pozostaje stwierdzić, że kanon dotyczy zatem tych wszystkich, którzy przez ustawodawcę powszechnego uznawani są co do chrztu św. za dzieci. Regulacja ta nie dotyczy innych małoletnich, którzy uznani

są za dorosłych. W wielu przypadkach podobnych do tego opisanego w kan. 868 § 2 może dojść do konfliktu dwóch porządków prawnych: kanonicznego i świeckiego, gdyż w niektórych państwach uznaje się wiek 14 lat (Niemcy, Austria), a w innych jeszcze wyższy, jako granicę w możliwości podejmowania decyzji o swojej religii¹⁹. Należy podkreślić, że w kan. 868 § 2 jest mowa o dziecku, które nie ukończyło 7 roku życia lub nie osiągnęło używania rozumu.

Chodzi tutaj o dziecko rodziców „katolickich, a nawet i niekatolickich” (kan. 868 § 2). Termin „niekatolicy” jest w tym przypadku niejasny. Nie można jednoznacznie stwierdzić, czy chodzi o rodziców ochrzczonych niekatolików, czy również o nieochrzczonych [Ombres 2001, 472]. Wątpliwość taka może być jeszcze bardziej uzasadniona po motu proprio papieża Franciszka *De concordia inter Codices*²⁰. Po tej interwencji ustawodawcy powszechnego kan. 868 zyskał § 3, w którym użyty jest termin „dziecko chrześcijan niekatolików” (*infans christianorum non catholicorum*). Można byłoby zatem zgodzić się, że termin jest niejasny, a gdyby sugerować się kan. 750 § 1 KPK/17, można byłoby motywować, że chodzi także o rodziców nieochrzczonych. Jednak kan. 17 KPK/83 w przypadku interpretacji norm kanonicznych nakazuje, aby terminy rozumieć według ich znaczenia w tekście i kontekście. W tym przypadku kontekst potwierdza niejasność terminu „niekatolicy” w § 2. Jeśli one nadal pozostają niejasne, wtedy powinno uwzględniać się miejsca paralelne, jeśli takie są. Takimi miejscami, które rozwiewają wątpliwości mogą być kan. 256 i 844 § 2. W pierwszym z nich użyte jest określenie „nie katolikami lub z niewierzącymi” (*non catholicis vel non credentibus*), w drugim natomiast, który traktuje o *communicatio in sacris*, wspomniani są „szafarze niekatolicy” (*ministri non catholici*), ale nie dotyczy to szafarzy innych religii. W interpretowanej normie zawartej w kan. 868 § 2 chodzi o rodziców katolickich, a nawet niekatolickich (ochrzczonych).

Pozostaje zatem przejść do *meritum* tej normy, a mianowicie rozstrzygnąć, czy godziwe jest udzielanie chrztu św. dzieciom wbrew woli rodziców, kiedy dziecko pozostaje w niebezpieczeństwie śmierci. W tym miejscu należałoby określić, czy prawo rodziców do wolności religijnej i decydowania o wychowaniu swoich dzieci przeważa nad koniecznością chrztu św. w perspektywie zbawienia, czy jest wręcz odwrotnie. Magisterium Kościoła stoi na stanowisku, że osoby, które nie

¹⁹ Ten problem można rozpatrywać jako *lacuna legis*, jest to jednak temat do osobnego opracowania.

²⁰ Franciscus PP., *Litterae apostolicae motu proprio datae quibus nonnullae normae Codicis Iuris Canonici immutantur De concordia inter Codices* (31.05.2016), AAS 108 (2016), s. 602-606.

przyjęły chrztu św. stanowią część Kościoła katolickiego. Prawo Boże nie określa, iż dzieci, które bez własnej winy nie otrzymały chrztu św., nie zostaną zbawione. W dokumencie Międzynarodowej Komisji Teologicznej pt. „Nadzieja zbawienia dla dzieci, które umierają bez chrztu”, zostały przedstawione opinie o tym, że Bóg w swoim wielkim miłosierdziu przygotował jakieś „remedium” dla tych dzieci²¹. Ten fakt zawarty został również w Katechizmie Kościoła Katolickiego²²: „chrzest jest konieczny do zbawienia dla tych, którym była głoszona Ewangelia i którzy mieli możliwość proszenia o ten sakrament” (nr 1257). W przeciwnym razie nie można byłoby stwierdzić, że do Kościoła Chrystusowego należą ci wszyscy, którzy „szczerym sercem” szukają Boga, choć bez własnej winy nie przyjęli jeszcze chrztu św.²³ Należy jednak ostrożnie podejść do takiego stanowiska teologicznego, ponieważ jest ono opinią teologiczną: „Dochodzimy do wniosku, że liczne czynniki, które wyżej przeanalizowaliśmy, dostarczają poważnych racji teologicznych i liturgicznych, by mieć nadzieję, że dzieci, które umierają bez chrztu, zostaną zbawione i będą cieszyć się oglądaniem uszczęśliwiającego. Podkreślamy, iż chodzi tutaj o racje nadziei w modlitwie, a nie o elementy pewności” (MKT 102). W podsumowaniu dokumentu zostało podkreślone, że nie należy opóźniać przyjęcia chrztu św., ponieważ wszystkie przytoczone argumenty dotyczą osób, które nie miały możliwości przyjęcia tego sakramentu. Chrzest św. jest zwyczajną drogą zbawienia i opinie przedstawione w tym dokumencie nie mogą być wykorzystywane do pomniejszania konieczności chrztu (MKT 103).

Prawo do szczęścia wiecznego przez uzyskanie pewności zbawienia jest nadrzędnym prawem nad władzą rodzicielską. Papież Benedykt XIV podkreślał, że *patria potestas* powinna ustąpić przed *favor fidei* [Zubert 1996, 46]. Ktoś mógłby upierać się przy tym, że norma kanoniczna lekceważy nauczanie soborowe co do wolności religijnej rodziców lub że ogranicza ich prawo naturalne do stanowienia o ich dzieciach. Jednak w wielu systemach prawnych w sytuacji, w której rodzice w sposób rażący zaniedbują obowiązki wobec swoich dzieci, mogą być pozbawieni władzy rodzicielskiej. Nikt takich przepisów nie kwestionuje i nie uważa ich za naruszenie podstawowych praw rodzicielskich. Dlatego nie należy uważać

²¹ Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Nadzieja zbawienia dla dzieci, które umierają bez chrztu* (19.01.2007) [dalej cyt.: MKT], http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_con_cfaith_doc_20070419_un-baptised-infants_pl.pdf [dostęp: 9.04.2018], nr 80-87.

²² *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, Libreria Editrice Vaticana 1997; tekst polski w: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, wyd. 2, Pallottinum, Poznań 2012.

²³ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio dogmatica de Ecclesia Lumen gentium* (21.11.1964), AAS 57 (1965), s. 5-75; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, s. 104-63 [dalej cyt.: LG], nr 16.

kan. 868 § 2 jako przeciwstawienie się wolności religijnej czy naturalnemu prawu władzy rodzicielskiej, ponieważ rodzice mają obowiązek troski, aby dzieci otrzymały chrzest św. (kan. 226 § 2 i 1136). Jeśli rodzice, którzy są chrześcijanami, takiego obowiązku nie wypełniają, a dziecko znajduje się w niebezpieczeństwie śmierci, to słusznie można stwierdzić, że śmierć wyjątkowo wyłącza z władzy rodzicielskiej takie dziecko. Dziecko zostaje ochrzczone w wierze Kościoła, dla większego dobra duchowego – zbawienia wiecznego.

Należy także podkreślić, że ustawodawca w kan. 868 § 2 stanowi o godziwości takiego chrztu, a nie nakłada żadnego nakazu, aby tak postępować. Problem pojawia się jednak w normie liturgicznej zawartej w obrzędach chrztu: „Jeśli dziecko znajduje się w niebezpieczeństwie śmierci, należy je bezzwłocznie ochrzcić i wolno to zrobić nawet wbrew woli rodziców, choćby byli to rodzice niekatoliccy”²⁴. Zgodnie z kan. 2 nie należy traktować tego przepisu jako nakazu, tylko podobnie jak w kan. 868 § 2 jako stwierdzenie, że jest to godziwe działanie²⁵.

Powstaje jeszcze konieczność określenia terminu „niebezpieczeństwo śmierci”, choć w wielu miejscach kodeksowych pojawia się jako zagrożenie śmiercią, z którego osoba może nie wyjść lub może ją ominąć. W analizowanym przypadku należałoby zastosować ścisłą interpretację (kan. 18), ponieważ rodzice są pozbawiani swobodnego wykonywania uprawnień. Chodzi o takie niebezpieczeństwo śmierci, z którego wiadomo, że dziecko nie wyjdzie. Takie uwarunkowanie było obecne w początkowej fazie formowania się kanonu. Później niestety zostało zastąpione obecnym brzmieniem, ale całe *iter* formowania się normy pomaga ocenić intencję ustawodawcy.

Drugim elementem usuniętym z ostatecznej formuły kanonu jest „niebezpieczeństwo nienawiści przeciw religii”. W obecnej normie ustawodawca nie wspomina o takim warunku, jednak można się dalej nim kierować w przypadku uznania, że jest tu mowa o godziwości udzielenia chrztu, a nie o nakazie. Szafarz w swojej ocenie sytuacji, mógłby kierować się również tym aspektem. Jest to szczególnie zasadny warunek w państwach, w których za dokonanie na małoletnim aktów, które przypadają tylko władzy rodzicielskiej, a na które nie było zgody rodziców lub wbrew ich woli, grożą sankcje karne. Taki warunek mógłby wtedy przeważać o decyzji.

²⁴ *Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Wydawnictwo Księgarnia św. Jacka, Katowice 2007, wyd. 3, Prenotanda 9,1.

²⁵ *Sacra Congregatio pro Sacramentis et Culto Divino, Decretum Variationes in novas editiones librorum liturgicorum ad normam codicis iuris canonici nuper promulgati introducendae* (12.09.1983), „Notitiae” 20 (1983), s. 540-55, nr 8.

We wszystkich sytuacjach trzeba kierować się roztropnością duszpasterską. Obowiązująca norma kanoniczna dotycząca chrztu dziecka w niebezpieczeństwie śmierci jest zgodna z nauczaniem soborowym i w swojej konstrukcji w zaskakujący sposób odpowiada na wiele niuansów obecnej rzeczywistości prawnej w wielu państwach.

ZAKOŃCZENIE

Powyższa analiza kwestii teologicznych i prawnych ukazuje, jak ważna jest wnikliwa refleksja interdyscyplinarna, aby właściwie zinterpretować normy KPK/83. Ustawodawca w kan. 868 § 2 przedstawia wiele trudności interpretacyjnych i dlatego kanon ten budził wiele zastrzeżeń. Należy pokładać ufność, że dokonana analiza przyczyni się do lepszego zrozumienia normy kanonicznej, a zaproponowane rozwiązania zostaną uznane w doktrynie kanonicznej jako możliwe do zaakceptowania. Może towarzyszyć również przekonanie, że szafarze sakramentu chrztu św. znajdą także przydatne wskazania, jak postępować w sytuacji tak ne-wralgicznej, o której traktuje kanon.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

- Catechismus Catholicae Ecclesiae, Libreria Editrice Vaticana 1997; tekst polski w: Katechizm Kościoła Katolickiego, wyd. 2, Pallottinum, Poznań 2012. Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984.
- Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593.
- Concilium Florentinum, Bulla unii z Koptami, w: Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst łaciński, grecki, arabski, ormiański, polski. T. III (1414-1445). Bazylea, Ferrara, Florencja, Rzym, układ i oprac. A. Baron, H. Pietras, Wydawnictwo WAM. Księża Jezuiti, Kraków 2004, s. 570-619.
- Concilium Tridentinum, I/C. Kanony o sakramencie chrztu, w: Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst łaciński i polski. T. IV (1511-1870). Lateran V, Trydent, Watykan I, układ i oprac. A. Baron, H. Pietras, Wydawnictwo WAM. Księża Jezuiti, Kraków 2005, s. 361-63.

- Franciscus PP., *Litterae apostolicae motu proprio datae quibus nonnullae normae Codicis Iuris Canonici immutantur De concordia inter Codices* (31.05.2016), AAS 108 (2016), s. 602-606.
- Ioannes PP. XXIII, *Litterae encyclicae de pace omnium gentium in veritate, iustitia, caritate, libertate constituenda Pacem in terris* (11.04.1963), AAS 55 (1963), s. 257-304; tekst polski w: *Encykliki społeczne Kościoła katolickiego*, red. J. Lipnik, Oficyna Wydawnicza Atut, Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, Świdnica 2005, s. 193-246.
- Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (4.11.1950), Dz. U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284.
- Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (20.11.1989), Dz. U. z 1991 r., Nr 120, poz. 526 z późn. zm.
- Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Nadzieja zbawienia dla dzieci, które umierają bez chrztu* (19.01.2007). http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_con_cfaith_doc_20070419_un-baptised-infants_pl.pdf [dostęp: 9.04.2018].
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (19.12.1966), Dz. U. z 1977 r., Nr 38, poz. 167.
- Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, Wydawnictwo Księgarnia św. Jacka, Katowice 2007, wyd. 3.
- Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Codex Iuris Canonici. Schema novissimum post consultationem S.R.E. Cardinalium, Episcoporum Conferentiarum, Dicasteriorum Curiae Romanae, Universitatum Facultatumque ecclesiasticarum necnon Superiorum Institutum vitae consecratae recognitum, iuxta placita Patrum Commissionis deinde emendatum atque Summo Pontifici praesentatum* (25.03.1982), Typis Polyglottis Vaticanis, E Civitate Vaticana 1982.
- Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Acta Commissionis, „Communicationes”* 3 (1971), s. 197-205.
- Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Acta Commissionis, „Communicationes”* 7 (1975), s. 25-40.
- Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Acta Commissionis, „Communicationes”* 13 (1981), s. 212-45.
- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (10.12.1948), w: *Wybór dokumentów prawa międzynarodowego dotyczących praw człowieka*, red. M. Zubik, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2008, t. 2, s. 11-16.
- Sacra Congregatio pro Sacramentis et Culto Divino, *Decretum Variationes in novas editiones librorum liturgicorum ad normam codicis iuris canonici nuper promulgati introducendae* (12.09.1983), „*Notitiae*” 20 (1983), s. 540-55.
- Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio dogmatica de Ecclesia Lumen gentium* (21.11.1964), AAS 57 (1965), s. 5-75; tekst polski w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje, tekst polski, nowe tłumaczenie, Pallottinum, Poznań 2002, s. 104-63.*
- Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Declaratio de libertate religiosa de iure personae et communitatum ad libertatem socialem et civilem in re religiosa Dignitatis humanae* (7.12.1965), AAS 58 (1966), s. 929-46; tekst polski w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje, tekst polski, nowe tłumaczenie, Pallottinum, Poznań 2002, s. 410-21.*

Literatura

- Arza Artega, Antonio, and Pedro Garin Urionabarrenechea. 1999. "Comentario al canon 868 § 2 del CIC." *Estudios Eclesiásticos* 74:639-60.
- Blanco, Maria. 2004. "C. 868." In *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, ed. Ernest Caparros, vol. III/1, 467-70. Chicago: Wilson & Lafleur/Midwest Theological Forum.
- Cappello, Felice. 1962. *Tractatus canonico-moralis de Sacramentis. De sacramentis in genere, de Baptismo, Confirmatione et Eucharistia*. Vol. 1. Ed. 7. Torino: Marietti.
- Chiappetta, Luigi. 2011. *Il Codice di Diritto Canonico. Commento giuridico-pastorale*. Vol. 2. Ed. 3. Bologna: Dehoniane.
- Daly, Brendan. 1986. "Canonical Requirements in Cases of Infant Baptism According to the 1983 Code." *Studia Canonica* 20:409-38.
- De Paolis, Valesio, and Andrea D'Auria. 2014. *Le Norme Generali. Commento al Codice di Diritto Canonico*. Ed. 2. Roma: Urbaniana University Press.
- Esposito, Bruno. 2006. "Il rapporto del Codice di Diritto canonico latino con il Diritto internazionale. Commento sistematico-esegetico al can. 3 del CIC/83." *Angelicum* 83:397-449.
- Hart, Kevin T. 2000. "Parental Prerequisites for Infant Baptism." In *New Commentary on the Code of Canon Law*, ed. John P. Beal, James A. Coriden, and Thomas J. Green, 1055-1057. New York–Mahwah: Paulist Press.
- Jakubiak, Tomasz. 2013. „Intencja przyjęcia chrztu u dorosłego.” *Annales Canonici* 9:93-117.
- Ombres, Robert. 2001. "«How Can This Be Justified?» Reflections on Canon 868 § 2 of the 1983 Code of Canon Law." *Ius Ecclesiae* 13:461-74.
- Redazione di Quaderni di Diritto Ecclesiale, ed. 2009. *Codice di Diritto Canonico Commentato*. Ed. 3. Milano: Ancora.
- Rivella, Mauro. 1996. "Battezzare i bambini in pericolo di morte anche contro la volontà dei genitori." *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 9:66-75.
- Sesboüé, Bernard, and Christoph Theobald. 2003. *Historia Dogmatów*. T. 4, *Słowo Zbawienia*. Tłumaczenie Piotr Rak. Kraków: Wydawnictwo „M”.
- Św. Tomasz z Akwinu. 1984. *Suma teologiczna*. T. 27, *Sakramenty w ogóle. Chrzest i bierzmowanie*. Przełożył, objaśnieniami i skorowidzem zaopatrzył o. Pius Bełch O.P. Londyn: Katolicki Ośrodek Wydawniczy „Veritas”.
- Zubert, Bronisław Wenanty. 1996. „Chrzest dziecka wbrew woli rodziców. Próba krytycznej wykładni kan. 868 § 2 KPK 1983.” *Prawo Kanoniczne* 39, nr 3-4:43-64.

**Trudności interpretacyjne kanonu 868 § 2
Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku. Kwestie prawne i teologiczne**

Streszczenie

Wątpliwości związane z normą zawartą w kan. 868 § 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. pojawiają się od samego początku u wielu autorów literatury kanonistycznej.

W tym kanonie znajdują odzwierciedlenie dwie fundamentalne kwestie, a mianowicie prawo do wolności religijnej, które jest jednym z podstawowych praw człowieka oraz konieczność chrztu do zbawienia. Dlatego nie jest łatwa interpretacja tego kanonu. Należy pogłębić zarówno kwestie teologiczne, jak i prawne w celu wyjaśnienia wszelkich wątpliwości związanych z obowiązującą normą kodeksową. Opracowanie to stanowi próbę podania interpretacji, która z jednej strony wyjaśnia większość wątpliwości wynikających z przenikania się w tej normie różnych kwestii teologicznych i prawnych, z drugiej pozostaje w zgodzie z nauczaniem Kościoła katolickiego oraz intencji ustawodawcy powszechnego.

Słowa kluczowe: chrzest; dziecko w niebezpieczeństwie śmierci; wolność religijna; konieczność chrztu do zbawienia; wola rodziców dziecka

**Difficulties in Interpretation of Canon 868 § 2
of the 1983 Code of Canon Law. Legal and Theological Questions**

S u m m a r y

Doubts related to the norm contained in can. 868 § 2 of the 1983 Code of Canon Law appear from the very beginning with many authors of canonical literature. Two fundamental issues are reflected in this canon, namely the right to religious freedom, which is one of the basic human rights and on the other hand the necessity of baptism for salvation. Therefore, it is not easy to interpret this canon. Both theological and legal issues should be deepened in order to clarify any doubts related to the current canonical norm. This study is an attempt to give an interpretation, which on the one hand explains most of the doubts arising from the interpenetration of different theological and legal issues in this norm, and on the other hand, which is in accordance with the teaching of the Catholic Church and the intention of the universal legislator.

Key words: baptism; infant in danger of death; religious freedom; the necessity of baptism for salvation; the will of the child's parents

Information about Author: REV. BARTOSZ TROJANOWSKI, Ph.D. – Pontifical Faculty of Theology Institute in Wrocław; pl. Katedralny 14, 50-329 Wrocław, Poland; e-mail: b.trojanowski@hadak.pl